

HUMANITA 3-4/2010 Plus

Európsky rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu na Slovensku

Prečo podporovať boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu

Aj Slovenská republika sa ako jedna z členských krajín Európskej únie tiež zapojila do podpory boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Oficiálne tento (Európsky rok 2010) otvorila 8. marca v Bratislave na konferencii venovanej osobitne tejto téme, vtedajšia ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Viera Tomanová. Na konferencii vystúpil aj predstaviteľ kancelárie Európskeho parlamentu na Slovensku Róbert Hajšel, vedúca zastúpenia Európskej komisie na Slovensku, Andrea Elscheková – Matisová a predstaviteľka EK, Elodie Fazi, zástupcovia štátnej a verejnej správy, aj neziskových, mimovládnych organizácií, predovšetkým predstaviteľka Slovenskej siete proti chudobe, Zuzana Kusá. Na konferencii v diskusii vystúpilo aj desať tzv. ambasadorov chudobných, ktorí sa dlhodobo v praktickom živote venujú problematike chudoby a sociálneho vylúčenia, medzi nimi aj kňaz a občiansky aktivista Anton Srholec.

Ako uviedla V. Tomanová: „Povinnosťou vlády, ktorá má na starosti spoločné dobro, je na prvom mieste úloha postarať sa rovnakou mierou o všetky vrstvy spoločnosti, zachovávať distribučnú spravodlivosť. V praktickej sociálnej politike je potom snahou tejto vlády právne regulovať vzťahy vyplývajúce z historických tradícií slovenského národa, z morálky a zo spolupatričnosti a podporovať sociálne začlenenie zraniteľných skupín občanov do spoločnosti a na trh práce“. Cieľom Európskeho roka 2010 je najmä zvýšiť povedomie o otázkach spojených s chudobou a sociálnym vylúčením u ľudí s rozhodovacími právami, ale aj v širokej verejnosti. Zámerom pripravených projektov, iniciatív a kampaní je tiež mobilizovať k účasti každého Európana na konkrétnych krokoch, ktoré smerujú a budú smerovať k odstráneniu chudoby.

V súčasnosti takmer 17 percent obyvateľov EÚ žije pod hranicou chudoby. Len na vysvetlenie: Za chudobných ľudí považuje EÚ tých, ktorí musia vystačiť s príjmom nižším než je 60 percent priemerného národného príjmu domácnosti členskej krajiny EÚ. Činnosti Európskeho roka 2010 sú vo veľkej miere decentralizované a každá z 29 zúčastnených krajín (27 členských štátov EÚ a tiež Nórsko a Island) si

2010 EURÓPA
PRE VŠETKÝCH
www.endpoverty.eu

SKONCUJME
S CHUDOBOU

Na tému chudoby a sociálneho vylúčenia v Európe sa prítomným na otvárací konferencii prihovorila aj Elodie Fazi, zástupkyňa Európskej komisie.

vytvorila svoj národný program boja proti chudobe. Informačné kampane EÚ a na vnútroštátnej úrovni zúčastnených krajín, ako aj na početné národné programy boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu bol vyčlenený rozpočet vo výške 17 miliónov eur.

Národný program SR k Európskemu roku boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu vypracovalo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ale praktickou realizáciou opatrení a príslušných aktivít sa ako poverený zaoberá **Fond sociálneho rozvoja**. Uvedený národný program sa sústreďuje na tieto prioritné úlohy:

- Zvyšovať povedomie verejnosti informáciami o problematike chudoby a sociálneho vylúčenia šírených prostredníctvom všetkých typov médií.
- Podporovať rozvoj a vzdelávanie, napríklad súťažou o najlepšiu diplomovú alebo dizertačnú prácu zameranú na úspešné opatrenia v rámci boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu, ale aj súťažou stredoškôľakov so zapojením sa územnej i miestnej samosprávy.
- Podporovať projekty zamerané na sociálnu inklúziu vo viacerých tematických okruhoch:

 - podpora inovatívnych riešení zameraných na problémy skupín ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením
 - vytvorenie možností rovnakého prístupu k primeranému slušnému bývaniu, k dostupnej zdravotnej starostlivosti, sociálnej ochrane, vzdelaniu a sociálnym službám
 - predchádzanie chudobe detí a jej riešenie
 - riešenie chudoby seniorov
 - riešenie potrieb ľudí so zdravotným postihnutím a ich rodín, sociálne vylúčených osôb, ako napríklad bezdomovcov, ako aj ohrozených chudobou a sociálnym

Otváracia konferencia k Európskemu roku boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu 8. 3. 2010 v Bratislave. Za predsedníckym stolom Viera Tomanová (v strede) vedľa vpravo Andrea Elscheková-Matisová, zástupkyňa Európskej komisie na slovensku. Vpravo Eva Schmidtová zastupujúca Fond sociálneho rozvoja pri MPSVR SR.

vylúčením,

- riešenie chudoby rómskych komunít.
- Na boj proti chudobe „mobilizovať“ kľúčových aktérov na postoch s rozhodovacími právomocami. Aktuálne informácie o jednotlivých aktivitách spojených s implementáciou Národného programu boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu Slovenskej republiky možno nájsť na webovej stránke www.protichudobe.sk.

(re), Snímky: mš

Lepšie počúvať a zohľadňovať hlas chudobných

Najprv chcem poďakovať za to, že Slovenská sieť proti chudobe dostala priestor na otvárací konferencii Európskeho roka boja proti chudobe. Pokúsim sa v ňom predstaviť náš pohľad na Európsky rok, ktorý sa opiera o spoločné poslanstvo sociálnych mimovládnych organizácií z celej Európy, vypracovanie ktorého koordinovala Európska sieť proti chudobe.

Dlho plánovaný Európsky rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu sa prekryl s finančnou, ekonomickou a sociálnou krízou. To sa podľa mimovládnych organizácií musí stať podnetom pre **spoločné uvažovanie o tom, akú spoločnosť by sme chceli v Európe vytvoriť**. Výsledkom Roku 2010 by mal byť **záväzok budovať Európu, a teda aj Slovensko, ako krajinu, kde ľudia môžu žiť bez útrap, ktoré im spôsobuje chudoba a sociálne vylúčenie**.

Pri tomto uvažovaní a formulovaní záväzku snažiť sa o spoločnosť bez chudoby je potrebné:

1) Nejednodušíme chudobu

Chudoba je mnohorozmerný jav: nie sú to len nedostatné finančné zdroje. Chudoba je ohrozenie **ľudskej dôstojnosti**. Sú to nedostatočne garantované práva na vzdelanie, zdravie, bývanie, prácu, na prístup k službám a infraštruktúre...

Jasne sa ukázalo, že ak sa vlády sústreďujú len na „hospodársky rast a pracovné miesta“ a liberalizáciu trhu a nevenujú dostatočnú pozornosť spravodlivosti,

začleňovaniu, participácii a prerozdeleniu, **nepriináša to sociálnejšiu spoločnosť, v ktorej má každý prístup k základným právam**.

Chudoba má štrukturálne aj osobné príčiny a každý deň ju plodia a udržiavajú neadekvátne programy a nedostatok politickej vôle. Chudobu začíname pomaly akceptovať ako súčasť spoločenského poriadku. Európsky rok 2010 je príležitosť pre politickú zmenu, ktorá môže mať skutočný vplyv na znižovanie nerovností a na cestu k Európe bez chudoby. Preto mimovládne organizácie žiadajú

2) Treba sa prihlásiť na všetkých úrovniach k cieľu skončiť s chudobou a sociálnou exklúziou a zabezpečiť prístup k právam a dôstojnosti pre všetkých.

Takéto rozhodnutie vyžaduje **prelamovať stereotypy** a nerozdeľovať chudobných na tých, čo si „pomoc zaslужujú“ a „nehodných našej pomoci“. Vyžaduje **meniť mienku značnej časti verejnosti**, ktorá považuje tých najchudobnejších -- obyvateľov marginalizovaných komunít -- za bremeno a nemá záujem investovať do ich začleňovania sa do spoločnosti.

3) Potrebná kampaň zvyšujúca poznanie štrukturálnych príčin chudoby a sociálneho vylúčenia a bojujúca so stereotypom chudobných

Presadzovať chápanie chudoby ako porušenie ľudských

práv je však na Slovensku náročná úloha, pretože sa tu po desaťročia posilňoval obraz, že **chudoba je osobné zlyhanie**. Navyše, **veľká časť spoločnosti trpí neistotou a väčšou či menšou mierou nedostatku** a programy zamerané na sociálne začleňovanie najviac znevýhodnených chápe ako niečo, čo sa deje na jej úkor a na jej účet.

Bez zlepšenia či pozdvihnutia verejného povedomia o príčinách chudoby a bez osvojenia si ľudsko-právneho pohľadu na chudobu však žiadna vláda nebude mať odvahu pristúpiť k ambicióznejším programom boja proti chudobe. Aj najsociálnejšia vláda nebude chcieť popudiť väčšinových voličov, ktorí tieto programy chápu ako **nespravodlivé zvýhodňovanie**. Na Slovensku preto **potrebujeme v Európskom roku 2010 otvoriť aj debatu o spravodlivosti ako rovnosti životných šancí pre všetkých bez ohľadu na to, v akej rodine sa narodili. Skončiť s chudobou v Európe znamená aj**

4) Snažiť sa o hospodárstvo slúžiace ľuďom a verejnému záujmu

5) Mobilizovať všetky politiky a programy a garantovať univerzálne služby rovnako ako nutné adresné opatrenia

Budovať Slovensko bez chudoby vyžaduje koordinovať sociálnu, ekonomickú, zdravotnú, kultúrnu a bytovú politiku na všetkých úrovniach a implementovať ich tak, aby sa navzájom posilňovali. **Dostupné univerzálne služby pre všetkých (nielen v bohatých regiónoch) sú základom pre nápravu nerovností, ktoré vedú k chudobe a sú nevyhnutné aj preto, aby širšia verejnosť sociálne programy akceptovala.** Okrem toho sú potrebné aj programy pre ľudí, ktorí prežívajú extrémnu chudobu a ich základné práva sú značne ohrozené.

6) Participáciu a záväzok k dialógu s chudobnými ľuďmi

Budovanie spoločnosti, v ktorej má každý miesto, nie je možné bez participácie a záväzkov. Dobre fungujúce zastupiteľské demokratické inštitúcie sú základom pre ochranu verejného záujmu. No nutná je aj participatívna demokracia, aby **bolo počuť aj hlasy ľudí, ktorí prežívajú chudobu** a aby tieto hlasy mohli ovplyvňovať politické konanie. **Je potrebné posilniť dialóg s chudobnými ľuďmi a s mimovládnyimi organizáciami bojujúcimi proti chudobe.** Je potrebné vytvoriť a zaviesť pravidlá na národnej a európskej úrovni, ktoré by podporovali ich aktívne zapájanie sa do spravovania verejných vecí. Na miestnej, národnej a európskej úrovni sú **potrebné finančné investície, aby sa umožnila materiálne zabezpečená a aktívna participácia občianskych združení bojujúcich proti chudobe ako rovnocenných partnerov pri rozhodovaní na všetkých úrovniach.**

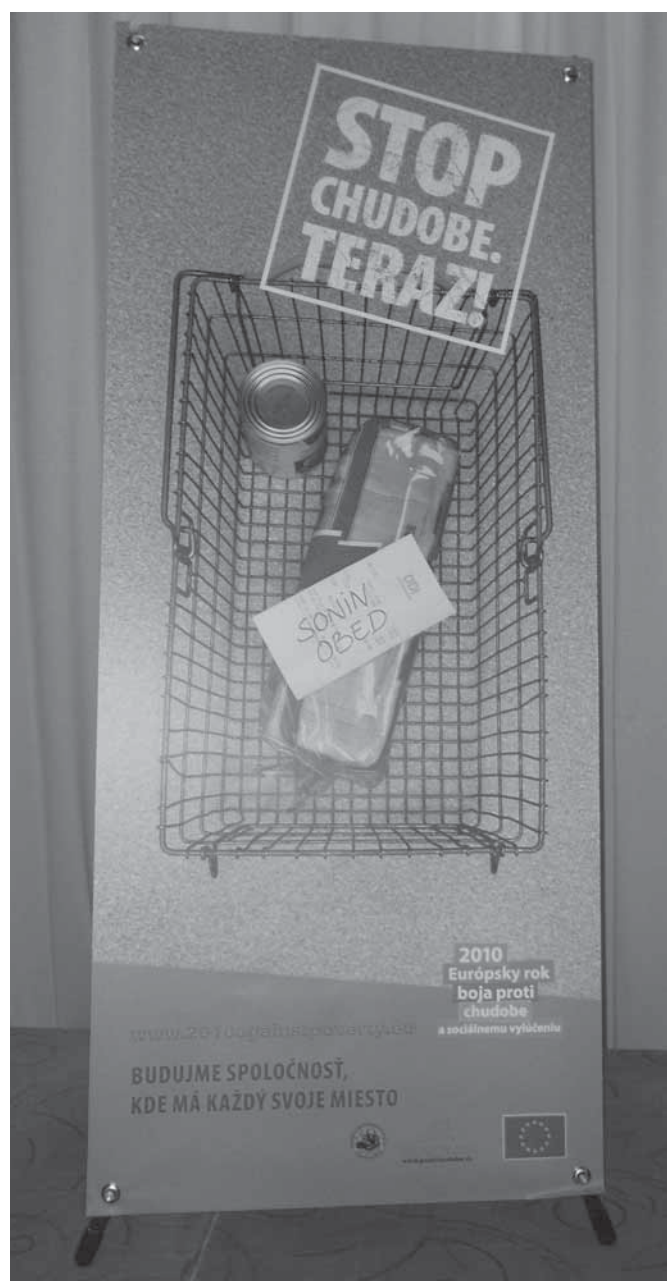
7) Dôležitým politickým odkazom roku 2010 by mal byť skutočný pokrok v oblasti adekvátneho dostatočného minimálneho príjmu.

Tento príjem by mohol pomôcť ľuďom – deťom, starým ľuďom – dostať sa z chudoby (v slovenských podmienkach by bolo veľkým pokrokom otvoriť verejnú diskusiu a osobitne odborný výskum zloženia a ocenenia minimálneho spotrebného koša) a naplniť ich právo na dôstojný život.

8) Nastal čas prijať záväzok skončiť s bezdomovectvom odkázaných na život na ulici

... stavajúci na už existujúcej Deklarácii Európskeho parlamentu a ďalších spoločných iniciatívach.

Zuzana Kusá
predsedníčka Slovenskej siete proti chudobe
8. marca 2010, Bratislava

Rozhovor: s Antonom Srholcom, rímsko-katolíckym kňazom,
ambasadorom chudobných na Slovensku

Ako čeliť chudobe a sociálnemu vylúčeniu

Moderná európska spoločnosť sa dnes usiluje dosiahnuť dôstojné životné podmienky pre každého svojho obyvateľa. Hospodárska kríza však v skutočnosti oddialila tento cieľ. Aj preto nastal čas vy počuť si aj hlasy skúsených ľudí, ktorí po celý život pomáhali chudobným dostať sa z osídíľ biedy. Jedným z nich ste aj vy, zakladateľ RESOTY - resocializačného centra v Bratislave, Podunajských Biskupiciach, kde aj vďaka vám našli pokoj a dočasný domov mnohí ľudia bez domova. Dnes ste aj veľvyslancom chudobných. Ako sa, podľa vás, v čase súčasnej krízy, dá účinne čeliť chudobe a sociálnemu vylúčeniu?

- Vo svete a rovnako aj na Slovensku, sa už skončila éra almužníctva. Problémy chudobných kedysi riešila cirkev. Chudobní v minulosti vždy žili na okraji spoločnosti, pokorní a zmierení so svojim biednym údelom. Dnes sú aj mnohí chudobní ľudia hrdí, vedia o svojich ľudských právach a oprávnených nárokoch. Nestačí im už len almužna – najesť sa, nasýtiť sa a niekde sa v noci vyspať. Problém chudobných sa dnes už musí riešiť na širšom základe, tak, aby sa zaradili do spoločnosti.

Istotne však súhlasíte s tým, že nestačí, aby sa chudobný človek zaradil do spoločnosti, ak zostáva ďalej chudobný..

Aj keď chudobní v Európe budú môcť žiť dôstojne, v lepších podmienkach života ako dnes žijú vo svete milióny chudobných v rozvojových krajinách, rovná spoločnosť rovnako bohatých ľudí nikdy nebude, takisto ako nebude spoločnosť rovnako vysokých ľudí ani rovnako ťažkých ľudí alebo rovnako zdravých či rovnako chorých ľudí. Aj chudobní ľudia však musia mať nielen svoju dôstojnosť a svoju hrdosť, ale predovšetkým aj životnú kultúru. Problém chudoby a sociálneho vylúčenia by sa mal riešiť predovšetkým kultúrne.

Čo to, podľa vás znamená?

Ku kultúre života sa treba dopracovať, napríklad, aj výchovou detí a mládeže k rodičovstvu. V rodine, aj v škole treba deti viesť tak, aby mali a nikdy nestrácali vlastné sebavedomie, aby mali, keď dospejú, aj pev-

Kňaz Anton Srholec, ambasador chudobných v roku 2010.

ný charakter, aby to bol u nich životný proces, spojený s rastom ich osobnosti. Potom boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu nebudú vnímať len ako zápas o prežitie, ale budú sa snažiť, aby sa stali, žijúc hoci aj v skromnejších pomeroch, prínosnými pre spoločnosť. Žiaľ, pri budovaní demokratickej spoločnosti sa často zabúda na tých najchudobnejších. Práve oni sú meradlom životnej úrovne našej spoločnosti. Ak sa to bude aj naďalej zanedbávať, hrozí tu nebezpečenstvo, že problém nám prerastie do nových foriem násilia.

Zhovárala sa: Margita Škrabáľková
Snímka: autorka

Život ľudí jej nie je ľahostajný

Veronika Vadovičová, slovenská reprezentantka v športovej streľbe sa zúčastnila na viacerých Paralympijských hrách, napríklad: v Sydney, Aténach, Pekingu. Práve na tých posledných získala zlatú medailu. Žije s rodičmi v Šelpiciach, kde sa od svojich 15-tich rokov venuje športovej streľbe. Venuje sa však aj dobrovoľníckej činnosti. Napríklad, pôsobí tiež ako animátorka a asistentka pri deťoch so zdravotným postihnutím v letných rekondičných táborech. Je aktívna aj v Slovenskej spoločnosti Spina bifida a hydrocephalus, kde pomáha pri organizovaní celoslovenských stretnutí tejto spoločnosti. Ako ambasadorka chudobných v rozhovore zdôraznila: „Ľudia často odsudzujú chudobu. Hovoria, že ľudia si za ňu môžu sami. Sami si ale môžeme aj za nachladnutie či ďalšie ochorenia pre nesprávne zaobchádzanie so svojím telom a predsa, vtedy môžeme ísť k lekárom, ktorí nás liečia. Prečo by si teda ľudia, ktorí sa na okraj chudoby, či až zaň, dostali nie práve svojou vinou, nezaslúžili šancu na rovnakú príležitosť? Život ľudí mi nie je ľahostajný. Ak chceme, aby sa svet zmenil k lepšiemu, musíme začať od seba“.

Text a snímka: (mš)

Veronika Vadovičová, ambasádorka chudobných, víťazka na paraolympijských hrách v Pekingu v športovej streľbe.

Slabé miesta programov boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu na Slovensku

2010 EURÓPA
PRE VŠETKYCH
www.endpoverty.eu

Chudoba znamená ohrozenie ľudskej dôstojnosti v každej oblasti činnosti. Chudoba je príčinou vzájomného odcudzenia sa spoločenských vrstiev, straty lojality k spoločenským normám a politickej ľahostajnosti. Je cestou k spoločenskej polarizácii a narušeniu spoločenskej súdržnosti.

Sociálne začleňovanie a právo

V Českej republike Zákon číslo 108/ 2008 Z. z. o sociálnych službách vymedzuje v odseku e) § 3 sociálne začleňovanie ako „proces, ktorý zabezpečuje, že osoby sociálne vylúčené alebo sociálnym vylúčením ohrozené majú prístup k príležitostiam a možnostiam, ktoré im napomáhajú plne sa zapojiť do ekonomického, spoločenského a kultúrneho života spoločnosti a žiť spôsobom, ktorý sa v spoločnosti považuje za bežný“.

Zákon číslo 448/2008 Z. z. O sociálnych službách v SR vymedzuje v odseku 3, § 2 na účely tohto zákona len zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby ako „zabezpečenie ubytovania, stravy a nevyhnutného ošatenia, obuvi a nevyhnutnej osobnej hygieny“. Prístup aktívneho začleňovania v boji proti chudobe však predpokladá dostatočný príjem, pomoc tým, ktorí môžu pracovať, aby mohli nastúpiť do zamestnania a zotrvať v ňom, čiže - mať nielen krátkodobé vyhliadky. Aktívne začleňovanie vyžaduje aj zlepšovanie prístupu ku kvalitným sociálnym službám, ako sú, napríklad, podpora bývania, zdravotná starostlivosť a starostlivosť o deti.

Problém dostatočného príjmu

Na Slovensku nepoznáme, aké sú náklady na najskromnejší slušný život (zanedbanie normatívneho prístupu k výške životného minima, od roku 1997 sa neskúmala skladba a cena „koša tovarov a služieb potrebných na najúspornejšiu verziu života, ktorý sa v spoločnosti považuje za slušný“. Okrem toho je tvrdo nastavená hranica nároku na dávky sociálnej pomoci a príspevky k nim. Tvrde sú aj podmienky pre účasť na školských programoch začleňovania (obedy v školskej jedálni, školské pomôcky).

Vzťah medzi životným minimum a maximálnou sumou dávok v hmotnej núdzi a príspevkov k nej a rodinných prídavkov (za mesiac, v eurách a percentách)

Rok 2010	Jeden dospelý					Dvaja dospelí						
	0 detí	Od 1 do 4 detí				0 detí	Od 1 do 4 detí				5 a viac detí	
Počet detí	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	5	6
Životné minimum	185,2	269,7	354,2	438,8	523,3	314,3	398,9	483,4	567,9	652,4	737	821,5
Max. suma DHN a príspevkov + RP prídavky	182	311	359,9	391,4	431,8	325,6	418,7	459,1	499,6	540	635,2	649,0
Rozdiel	-	31,3	-	-	-	11,5	19,8	-	-	-112,4	-	-
	3,2		3,3	47,4	91,5			24,3	68,3		101,8	172,5

Práca

Možnosti práce vo vidieckych oblastiach sú obmedzené a po desaťročia naďalej klesajú. Ručná (manuálna práca sa nahradzuje technikou aj v obecných službách. Dochádzka za prácou je ná-

Zuzana Kusá, predsedníčka Slovenskej siete proti chudobe, pracovníčka Sociologického ústavu SAV v Bratislave.

kladná a sťahovaniu sa do miest bráni rozdiel v cenách nehnuteľností a nedostatok možností nájomného bývania.

Služby I

Bývanie – chýbajú programy prechodu od základného ubytovania k stálejším formám bývania. Chýba rozhodnejšia podpora komunálneho nájomného bývania, zníženie odlišného štandardu a zvyhodňovanie bytov odlišného štandardu pri obecnej výstavbe. Obce majú záujem len o vlastných obyvateľov. Je nedostatok možností prechodu sociálnych služieb na pomoc rodinám v núdzi.

Služby II

Programy sociálneho začleňovania detí

(poskytovanie obedov, pomôcok, cestovného)

Tvrde sú adresné podmienky – sú určené len pre poberateľov dávok v hmotnej núdzi) – čo vyvoláva napätie, averzie, stigmatizáciu medzi deťmi a rodičmi.

Služby III

Terénna sociálna práca

Je žiaduce, aby sa právne poradenstvo viac zameralo na prevenciu úžery, aj prevenciu exekúcií. Je potrebná kvalitná práca s deťmi zo znevýhodneného prostredia, program asistenta učiteľa však závisí od podporení projektov, ktoré sú ale slabo podporované a závisia aj od miestnej verejnej mienky, s nedostatkom perspektívy do budúcnosti a pre časť rizikových skupín sú nedostupné. Legislatíva (Zákon o exekúciách nechráni dostatočne slabšiu stránku exekučného sporu).

Dôsledky univerzalistických a adresných politik

Univerzalistický typ sociálnej politiky charakterizujú univerzálne, príjmové netestované peňažné dávky alebo služby poskytované všetkým v takých situáciách a životných okolnostiach, ktoré daná spoločnosť považuje za hodné ochrany či podpory. Na Slovensku k takýmto dávkam patria dávky štátnej podpory, ako sú rodinné prídavky, rodičovský príspevok a príspevok na pohreb.

Pre univerzalistickú sociálnu politiku je typická univerzálna podpora rovnosti príležitostí. Patrí sem plošné subvencovanie verejnej dopravy, bytovej výstavby, miestnej kultúry, vzdelávacieho systému a ďalších služieb, ktoré môžu využívať chudobní aj bohatí.

Adresná sociálna politika kladie dôraz na ciele vynakladanie sociálnych výdavkov, ich smerovanie k tým, čo najviac potrebujú

pomoc spoločnosti. Pre správne nasmerovanie sociálnej pomoci je nutné nárok na dávku overovať a odlíšiť oprávnených žiadateľov od neoprávnených. Adresná politika nutne vyvoláva otázku, či sa systém nezneužíva a či podporuje alebo nepodporuje nedôveru medzi skupinami obyvateľstva.

Časť spoločnosti, ktorá systém iba financuje, začína považovať systém, v ktorom „dopláca na ostatných“ za nespravodlivý.

Tvorba zákonov a problém hlasu chudobných

Chudobní ľudia alebo ľudia, ktorí presadzujú práva chudobných na dôstojné životné podmienky, nemajú dostatočné zdroje na lobbing, chudobní nemajú dostatočné zručnosti pri komunikácii s médiami. Majú nedostatok zdrojov na presadzovanie a udržiavanie potrebnej agendy. Nemajú dostatok analýz sociálnej situácie jednotlivých znevýhodnených skupín a necítia ani dostatok podpory pre systematické monitorovanie a vyhodnocovanie efektov jednotlivých politických opatrení.

Je nádejou jednotná metodika posudzovania vplyvov?

Od 1. apríla tohto roku je v platnosti jednotná metodika posudzovania vplyvov. **Posudzovanie v časti sociálne vplyvy** má zistiť „potenciálne sociálne vplyvy predkladaných materiálov ešte pred ich schválením a zavedením do praxe. **Zlepšenie rozhodovacieho procesu môže prispieť k tomu, že predkladané materiály nepovedú k zhoršeniu životnej úrovne obyvateľstva**, osobitne u tých skupín obyvateľstva, ktoré sú ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením (exklúziou).

Ako a za akých podmienok sa bude dotknutá verejnosť zúčastňovať na posudzovaní? Ako bude zabezpečený dostatok údajov pre dobré rozhodovanie?

Zuzana Kusá v rozhovore v priestoroch Národnej rady SR s Ľubicou Gálikovou, predsedníčkou Fóra pre pomoc starším.

Schopnosť učiť sa – sa u dieťaťa formuje v ranom predškolskom veku – preto je potrebné čo najskôr investovať do jeho životných podmienok. Z toho vyplýva, že napĺňanie ľudských práv nemožno odkladať na obdobie hospodárskeho rastu.

Zuzana Kusá
Slovenská sieť proti chudobe
(Verejné vypočutie o chudobe
a sociálnom vylúčení na Slovensku
Národná rada SR, 20. apríl 2010)
snímky (mš)

Limity dôstojného života na Slovensku

Životná situácia najviac ohrozených chudobou

Život v chudobe znamená nielen nedostatočný príjem či nepostačujúcu spotrebu, ale aj obmedzený prístup k základným právam a nedostatočne garantované práva na vzdelanie, zdravie, bývanie, prácu, na prístup k službám a infraštruktúre. Chudoba je ohrozenie ľudskej dôstojnosti.

Zdroje možných údajov o stave a vývoji chudoby a sociálneho vylúčenia

Základným zdrojom informácií o chudobe a sociálnom vylúčení v krajinách Európskej únie je najmä Harmonizované zisťovanie EU SILC (od roku 2005 každoročne opakované). Ďalšími zdrojmi údajov sú napríklad: Rodinné účty VZPS, administratívne zisťovania Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR, špecifické výskumy o životných podmienkach vybraných skupín obyvateľstva (napríklad: sociografické mapovanie rómskych komunit na Slovensku, zisťovania situácie seniorov, detí, ľudí bez domova).

Vývoj miery rizika chudoby

Miera rizika chudoby na Slovensku klesá a stabilizuje sa na jednej z najnižších úrovní chudoby v rámci krajín EÚ. Vysoký počet osôb má však príjem blízko hranice chudoby. Veľmi nízka je však parita kúpnej sily obyvate-

ľov nachádzajúcich sa v ohrození chudobou z hľadiska medzinárodného porovnania. Chudobní obyvatelia Slovenskej republiky sú v medzinárodnom porovnaní oveľa chudobnejší ako chudobní žijúci vo vyspelých západných krajinách Európy a chudobnejšia je aj spoločnosť (chudoba spoločnosti). Pri zmiernovaní rizika chudoby na Slovensku je zrejmá efektívnosť sociálnych transferov vrátane dôchodkov, ktoré sú na úrovni priemeru Európskej únie, s nízkymi výdavkami na sociálnu oblasť.

Miera rizika chudoby z hľadiska veku a pohlavia

Najvyššia miera rizika chudoby zo všetkých vekových skupín číha na Slovensku na 25 až 49 ročných, ktorá zo 14% v roku 2005 klesala na 10% v roku 2008. Celkovo v SR miera rizika chudoby klesla z 13% v roku 2005 na 11% v roku 2008. Najviac sú ohrozené osamelé ženy v starobe. Najvyššie medzigeneračné riziko chudoby hrozí deťom a mladým ľuďom, ktorí „dedia“ chudobu od svojich rodičov. Viditeľné je zhoršenie sociálnej situácie u ľudí vo veku nad 65 rokov.

Miera rizika chudoby z hľadiska typu domácnosti

Viac než iné, sú rizikom chudoby ohrozené domácnosti s deťmi. Podľa zisťovania EU SILC, najviac sú ohrozené rodiny s jedným rodičom a viacdetné rodiny. Zvyšuje sa však riziko chudoby viacdetných rodín s 3 a viac deťmi

s obidvomi rodičmi. V poslednom období rastie aj počet osamelo žijúcich jednotlivcov pod hranicou chudoby.

Miera rizika chudoby z hľadiska ekonomickej aktivity

Podľa EU SILC zvyšuje sa miera rizika chudoby najviac u nezamestnaných a iných ekonomicky neaktívnych ľudí, a to z 39% v roku 2005 na 43% v roku 2008. Vysoký je pritom najmä podiel dlhodobo a veľmi dlho nezamestnaných ľudí. Dôležité je poukázať najmä na významný rozdiel z hľadiska pohlavia pri miere rizika chudoby nezamestnaných (muži 51%, ženy 38% (podľa zisťovania EU SILC za rok 2008). Viac ohrození medzi pracujúcimi chudobnými sú ľudia pracujúci na dobu určitú a na čiastočný pracovný úväzok.

Na Slovensku je aj vysoký podiel ľudí pracujúcich v tzv. „antisociálnych“ hodinách – na zmeny, v nedeľu či v nočných hodinách.

Miera rizika chudoby domácností s nulovou pracovnou intenzitou s deťmi nezávislými od rodičov bola 17% a s deťmi závislými od rodičov až 72% (podľa zisťovania EU SILC 2008).

Nielen nedostatočný príjem znamená chudobu a sociálne vylúčenie

Materiálna deprivácia

Miera materiálnej deprivácie na Slovensku dosiahla 28%, pričom priemer za 27 krajín EÚ je 17% (údaje EU SILC 2008). Najviac ohrození materiálnou depriváciou sú chudobní starší obyvatelia nad 65 rokov.

Vylúčenie súvisiace s bývaním

Chudobní sú viac deprivovaní z hľadiska podmienok bývania či aj z hľadiska charakteristík ich susedstva s nechudobnou časťou populácie. Vysoké riziko sociálneho vylúčenia hrozí mnohohodným a jedno-rodičovským rodinám a jednočlenným domácnostiam. Vysoká je aj miera preplnenosti obydľí. Vysoké sú aj výdavky rodín na zabezpečenie bývania a chodu domácnosti. Nízky je pritom podiel sociálneho bývania.

Príklad navrhovaných národných indikátorov ohrozenia chudobou a sociálneho vylúčenia

Miera nedostupnosti zdravotného vyšetrenia - (liečby) či zubného vyšetrenia 45, 9% osôb (rok 2005), ktorí v priebehu posledných 12 mesiacov potrebovali lekárske (zubné) vyšetrenie alebo liečbu a nemohli ju absolvovať z dôvodu, že je príliš drahé alebo nemali možnosť ako sa tam dopraviť.

Miera nevyužívania predškolských zariadení – 10,6% domácností rodín (roku 2008) majúcich deti v predškolskom veku, nevyužila predškolské zariadenia z dôvodu ich neexistovania v mieste ich bydliska, nedostatku peňazí alebo kvôli veľkej vzdialenosti predškolského zariadenia od bydliska.

Miera extrémnej chudoby detí – 11,9% detí (v roku 2005) sa nachádzalo pod hranicou miery rizika chudoby, ako aj zažívajúcich materiálnu depriváciu.

Miera sociálneho vylúčenia detí - 8% domácností rodín s deťmi závislými od rodičov z celkového počtu domácností schopných zaplatiť výdavky spojené so vzdelávaním dieťaťa – minimálne dvoch zo šiestich poplatkov.

Podiel segregovaných rómskych osídlení zo všetkých rómskych osídlení: 18% (v roku 2004).

Miera extrémneho vylúčenia segregovaných rómskych osídlení: u 73,66% (roku 2004) z celkového počtu segregovaných rómskych osídlení nachádzajúcich sa mimo obce alebo mesta chýbajú najmenej tri položky základnej infraštruktúry.

Podiel počtu domácností s nepostačujúcim príjmom z celkového počtu domácností: u 31,6% domácností nepresiahol celkový mesačný príjem 50% mesačného príjmu postačujúceho na vyžitie.

Podiel domácností s nedoplatkami súvisiacimi s bývaním z celkového počtu domácností: 9,7% (roku 2005) všetkých domácností malo nedoplatky súvisiace s hypotékou alebo platbou nájomného a s účtami za dodávku energií. Zabezpečovanie bývania teda pre domácnosti objektívne znamenalo nadmernú finančnú záťaž.

Ktoré skupiny nezachytávajú bežne využívané zdroje údadov?

Sú to osoby zabezpečujúce starostlivosť členom domácnosti, ľudia bez domova, obyvatelia marginalizovaných rómskych osídlení, migranti, ľudia so zdravotným postihnutím, drogovu závislí, týrané a zneužívané deti, obe domáceho násillia, občania a prípadne osoby po skončení výkonu trestu odňatia slobody, deti po ústavnej alebo ochrannej výchove (ich počty sa často len odhadujú).

Namiesto záveru

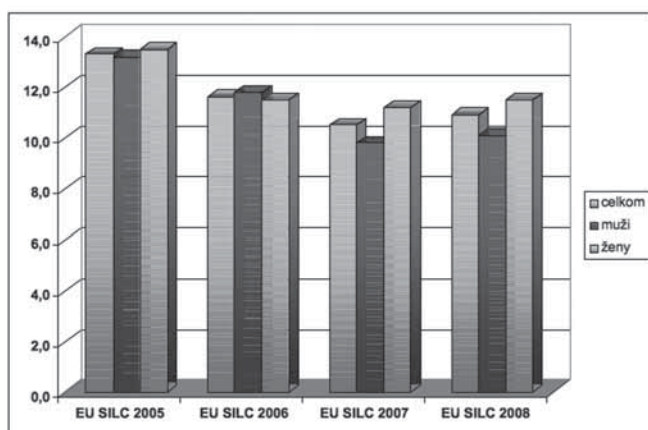
Nutné a dôležité je sledovať: rôzne aspekty chudoby (mnohodimenzionalitu chudoby), objektívne, ako aj subjektívne ukazovatele chudoby, rodové či vekové špecifiká chudoby a sociálneho vylúčenia, špecifické ohrozenia, ktoré prinášajú jednotlivé etapy života a rodinného cyklu či riziká vyplývajúce zo špecifických rodinných a partnerských foriem spoluzitia, pozície na trhu práce (status ekonomickej aktivity) a pracovnej intenzity domácnosti, časovosť chudoby, jej priestorový rozmer, ako aj rozmer sociálneho vylúčenia, efektívnosť konkrétnych opatrení. Empirické výskumy by sa mali zamerať aj na špecifický problém či skupinu obyvateľstva a prieskumy životných podmienok.

Roman Džambazovič,
Slovenská sieť proti chudobe
(Verejný vypočutie, Národná rada SR,
20. apríla 2010, Bratislava)

Realizované opatrenia zamerané na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu na Slovensku

Proti chudobe slúži predovšetkým aktívna politika trhu práce, pracovné vzťahy, sociálne poistenie a dôchodkové sporenie, štátna sociálna podpora, pomoc v hmotnej núdzi, kompenzácie sociálnych dôsledkov chudoby a sociálne služby.

Vývoj miery rizika chudoby

Minimálna mzda

Rok	Minimálna mzda (MM) ¹⁾		Priem. nominálna	Pomer medzi
	eur/mesiac	platnosť ²⁾	mes. mzda (PM) ³⁾	MM a PM
		od	eur/mesiac	v %
1	2	3	4	5
2005	215,76	1.1.2005	573,39	37,63
	229,04	1.10.2005	573,39	39,94
2006	229,04	1.1.2006	622,75	36,78
	252,27	1.10.2006	622,75	40,51
2007	252,27	1.1.2007	668,72	37,72
	268,87	1.10.2007	668,72	40,21
2008	268,87	1.1.2008	723,03	37,19
2009	295,50	1.1.2009	742,00 ⁴⁾	39,82
2010	307,70	1.1.2010	768,00 ⁵⁾	40,07

Výdavky zo štátneho rozpočtu na sociálnu ochranu a sociálnu inklúziu

Vybrané výdavky kapitoly MPSVR SR v eurách

kód	Názov	Skutočné výdavky				Rozpočet	2010/ 2006
		2006	2007	2008	2009	2010*	
07C	Sociálna inklúzia v tom:	1 309 922 625	1 342 537 111	1 332 650 036	1 479 572 654	1 640 997 546	125,3
07C01	Pomoc v hmotnej núdzi	275 779 294	274 383 456	223 346 744	248 794 449	287 634 199	104,3
07C0101	Dávka v hmotnej núdzi	259 161 688	258 438 624	208 915 488	232 437 042	267 542 583	103,2
07C0102	Dotácia na výkon osobitného príjemcu	85 508	94 404	88 462	100 483	168 891	197,5
07C0103	Dotácia na stravu pre dieťa v hmotnej núdzi	11 123 647	10 121 357	8 498 838	9 066 688	12 514 107	112,5
07C0104	Dotácia na školské potreby pre dieťa v hmotnej núdzi	2 967 005	2 693 620	2 277 302	2 360 928	3 186 618	107,4
07C0106	Náhradné výživné	2 441 446	3 035 451	3 566 653	4 829 308	4 222 000	172,9
07C02	Podpora rodiny	692 710 549	722 575 184	759 392 485	859 624 530	889 353 980	128,4
07C0201	Pridavok na dieťa	280 855 872	274 158 003	268 219 976	309 188 994	321 668 000	114,5
07C0202	Rodičovský príspevok	234 290 115	245 220 474	253 080 396	269 577 711	271 794 330	116,0
07C0206	Ostatné príspevky na podporu rodiny	11 651 298	18 477 793	27 004 116	45 016 313	47 706 000	409,4
07C020A	Štátom platené poistné za osoby starajúce sa o dieťa	165 913 264	184 718 914	211 087 997	235 841 512	245 383 980	147,9
07C020B	Príspevok na starostlivosť o dieťa					2 801 670	
07C03	Kompenzácia sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia	174 574 155	179 394 808	177 841 366	184 588 854	214 807 633	123,0
07C0501	Náhradná rodinná starostlivosť	9 738 996	10 868 320	11 275 742	12 007 099	12 412 000	127,4
07C06	Nesystémové dávky sociálneho poistenia	37 698 334	35 650 269	36 911 605	40 434 565	39 188 266	104,0
07C07	Vianočný príspevok dôchodcom	53 581 624	55 073 989	56 429 662	63 759 168	66 756 000	124,6
07C08	Podpora sociálnej inklúzie (zdroj EÚ a spolufin.)			187 479	5 154 100	60 914 645	
06G	Ludské zdroje v tom:	113 499 900	136 933 345	196 366 660	186 501 901	268 531 781	236,6
06G04	Aktívna politika trhu práce a zvýšenie zamestnateľnosti (zdroj 111 - SR)	58 668 061	31 585 275	36 685 720	24 963 463	67 599 959	115,2

Zdroj: Ekonomická sekcia, Záverečné účty MPSVR SR

Poznámka: Výdavky v riadku programu 07C a 06G zahŕňajú všetky výdavky

* upravený rozpočet k 31.3.2010

Výdavky na sociálnu ochranu

rok	Starobný dôchodok	Predčasný Starobný dôchodok	Invalídny dôchodok	Vdovský dôchodok	Vdovecký dôchodok	Sirotský dôchodok	Dôchodok za výslužbu rokov	Spolu
2006	2 790,6	119,9	460,5	406,9	10,8	33,0	0,0	3 821,7
2007	3 029,7	161,8	510,5	432,9	24,0	40,8	0,0	4 199,7
2008	3 222,7	218,7	560,3	458,5	30,2	41,6	0,0	4 531,9
2009	3 595,4	240,2	622,3	496,8	35,6	44,5	0,0	5 034,8

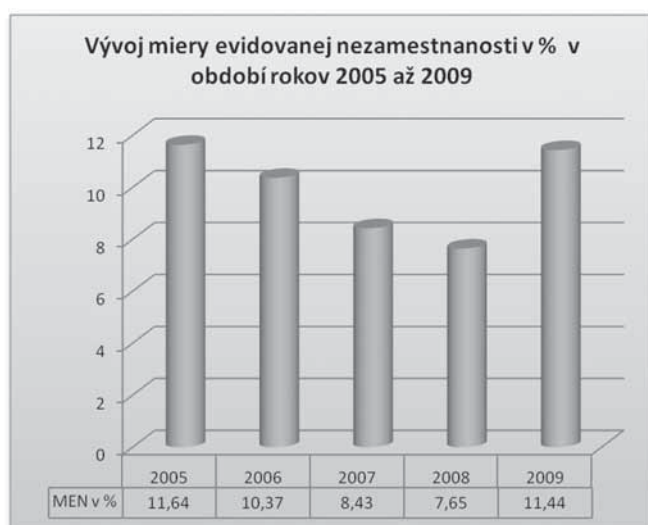
Opatrenia na boj proti chudobe

Aktívna politika trhu práce

Aktívna politika trhu práce bola zameraná na zmiernenie regionálnych rozdielov, riešenie dlhodobej nezamestnanosti, podporu znevýhodnených skupín občanov, ktorí sú najviac ohrození chudobou, zavedenie programového projektového prístupu – nové programy na podporu aktívacie a zamestnávania nezamestnaných zavedením nových aktívnych opatrení na trhu práce. Nové nástroje aktívnych prác na trhu práce (AFTP) v súvislosti s globálnou krízou, vytvorenie národného systému „flexi“ istoty vytvorenie národného systému povolaní.

V súčasnosti sa uplatňuje 33 AFTP. V období roku 2005 až do konca roka 2009 bolo podporených 1 267 tisíc. pracovných miest v sume 620 miliónov eur. Na aktivačné činnosti bolo zamestnaných 859 tisíc osôb, čo stálo 206,81 milióna eur. Na vzdelávaní a príprave na zamestnanie na trhu práce sa zúčastnilo 140,5 tisíca osôb. Protikrizové opatrenia v období marca až decembra 2009 znamenali 45 tisíc podporených a udržaných pracovných miest v sume 23,77 milióna eur.

Vývoj trhu práce v rokoch 2005 až 2009

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Sociálne poistenie a dôchodkové sporenie

V oblasti sociálneho poistenia sme predovšetkým pristúpili k odstráneniu chýb v oblasti nelogického preskúmania invalidity, bola zavedená dvojstupňová ochrana, zaviedla sa zmena termínu valorizácie dôchodkových dávok (z júla na január) a úrazových dávok, zaviedlo sa poskytovanie vianočného príspevku dôchodcom, zmiernili sa podmienky nároku na invalidný dôchodok, upravili sa podmienky nároku na dávku v nezamestnanosti v súvislosti s čerpaním rodičovskej dovolenky a znížila sa aj povinná doba poistenia. Bol umožnený dobrovoľný vstup a výstup v rámci druhého kapitalizačného piliera dôchodkového sporenia.

Štátna sociálna podpora

Boli zavedené nové dávky:

príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa (na 1. až 3. dieťa) vo výške 678,49 eura

príplatok k prídavku na dieťa pre rodičov nezaopatrených detí, ktorí z dôvodu veku alebo zdravotného stavu nemôžu vykonávať zárobkovú činnosť a nemôžu si uplatniť daňový bonus vo výške 10,31 eura.

Zvýšil sa aj príspevok pri narodení dieťaťa a príspevok rodičom, ktorým sa narodili tri deti alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovaně narodili dvojčatá, na 151,37 eura.

Zvýšil sa prídavok na dieťa z 540 Sk na 640 Sk (21,25 eura) a zaviedol sa jeho automatický valorizačný mechanizmus od 1. januára 2010 vo výške 21,99 eura.

Vstúpil do platnosti aj nový Zákon o náhradnom výživnom – poskytovanom aj deťom, ktorým nevznikol nárok na sirotský dôchodok, prípadne ak výška sirotského dôchodku je nižšia než minimálne výživné, čo je podľa Zákona o rodine 25,36 eura.

Podľa nového zákona o rodičovskom príspevku sa tento príspevok poskytuje aj rodičom, ktorí sa osobne a riadne starajú o dieťa do 3 až 6 rokov veku a nevykonávajú zárobkovú činnosť.

Zaviedol sa rodičovský príspevok vo výške 256 eur rodičom detí, ktorí sa starajú o dieťa do 2 rokov veku, ktorí poberali materské, resp. boli pred nástupom na rodičovskú dovolenku nemocensky poistení. Pre ostatných je zachovaná suma 164,22 eura a zachovaná je aj pravidelná valorizácia.

Do platnosti vstúpil aj nový zákon o príspevku na starostlivosť o dieťa na podporu zosúladenia pracovného a rodinného života zárobkovo činných rodičov detí vo veku troch až šesť rokov. Bol zavedený príspevok vo výške preukázaných výdavkov na služby starostlivosti o dieťa, maximálne do výšky rodičovského príspevku (164,22 eura). Zaviedol

sa aj paušálny príspevok vo výške 25 percent rodičovského príspevku, v prípade starostlivosti o dieťa blízkou osobou (41,06 eura). Bol zavedený aj jednorazový príspevok rodičovi na podporu vstupu, prípadne návratu na trh práce po rodičovskej dovolenke pred dovŕšením 3 rokov veku dieťaťa vo výške 25 percent nevyčerpaného rodičovského príspevku.

Náhradná rodinná starostlivosť

	2005	2006	2007	2008	2009
Príspevok na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa					
Jednorazový príspevok dieťaťu pri zverení do náhradnej starostlivosti	x	9 290 Sk	9 550 Sk	10 020 Sk	344,25 €
Jednorazový príspevok dieťaťu pri zberu náhradnej starostlivosti	x	23 240 Sk	23 910 Sk	25 100 Sk	862,33 €
Opakovaný príspevok dieťaťu zverenému do náhradnej starostlivosti	x	3 490 Sk	3 590 Sk	3 760 Sk	129,17 €
Opakovaný príspevok náhradnému rodičovi	x	4 440 Sk	4 560 Sk	4 780 Sk	164,22 €
Zvýšenie opakovaného príspevku náhradnému rodičovi pri starostlivosti o troch a viac súrodencov	x	3 150 Sk	3 240 Sk	3 400 Sk	116,81 €
Osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi	x	1 830 Sk	1 880 Sk	1 970 Sk	67,68 €

Pomoc v hmotnej núdzi

V snahe zmierniť riziká ohrozenia chudobou, boli pre ľudí nachádzajúcich sa v hmotnej núdzi upravené podmienky nároku na príspevok na bývanie pre poberateľov starobných dávok. Bola zavedená každoročná valorizácia dávky v hmotnej núdzi, aj príspevkov na bývanie. Rozšíril sa okruh poberateľov príspevku na bývanie o obyvateľov v zariadeniach sociálnych služieb s poskytovaním celoročnej starostlivosti.

Cielene sa zaviedli opatrenia AOTP v kombinácii s opatreniami sociálnej inklúzie (nezapočítavajú sa do okruhu príjmu AOTP).

Zaviedli sa nové dávky pre deti. Zamestnanecká prémie sa nezapočítava do okruhu príjmov a nezapočítava sa ani 25 percent z predčasného dôchodku.

Vývoj súm dávok a príspevkov v rámci systému pomoci v hmotnej núdzi

	2005	2006	2007	2008	2009
Dávka v hmotnej núdzi - § 10 ods. 2					
- jednotlivec bez detí	1 560 Sk	1 640 Sk	1 680 Sk	1 760 Sk	60,50 €
- jednotlivec s dieťaťom 1 až 4	2 500 Sk	2 630 Sk	2 800 Sk	3 300 Sk	115,10 €
- jednotlivec s dieťaťom 5 a viac	3 710 Sk	3 900 Sk	4 100 Sk	4 800 Sk	168,20 €
- dvojica bez detí	2 710 Sk	2 850 Sk	2 910 Sk	3 060 Sk	105,20 €
- dvojica s dieťaťom 1 až 4	3 700 Sk	3 890 Sk	4 000 Sk	4 520 Sk	157,60 €
- dvojica s dieťaťom 5 a viac	4 950 Sk	5 210 Sk	5 360 Sk	6 060 Sk	212,30 €
Zvýšenie DĽN pre tehotné ženy - § 10 ods. 3	350 Sk	350 Sk	370 Sk	390 Sk	13,50 €
Príspevok rodičom starajúcim sa o dieťa do 1 roka veku - § 10 ods. 5	x	350 Sk	370 Sk	390 Sk	13,50 €
Príspevok na zdravotnú starostlivosť - § 11 ods. 2	50 Sk	60 Sk	60 Sk	60 Sk	2,00 €
Nový príspevok na vzdelávanie - povinná školská dochádzka § 10 ods. 9	x	x	x	x	17,20 €
Príspevok na bývanie - § 13 ods. 2					
- jedna osoba	1 360 Sk	1 460 Sk	1 490 Sk	1 570 Sk	55,80 €
- jeden a viac osôb	2 150 Sk	2 300 Sk	2 350 Sk	2 510 Sk	89,20 €
Aktívny príspevok - § 12 ods. 3, 9 a 10	1 700 Sk	1 900 Sk	1 900 Sk	1 900 Sk	63,07 €
Ochranný príspevok - § 14 ods. 2	1 700 Sk	1 900 Sk	1 900 Sk	1 900 Sk	63,07 €

Nový zákon o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

- zaviedlo sa zvýšenie miery funkčnej poruchy o 10 percent (ŤZP)
- určila sa mzdová sadzba za jednu hodinu osobnej asistencie
- zrušila sa veková hranica 65 rokov pre poskytovanie peňažného príspevku na osobnú asistenciu
- zvýšila sa maximálna výška peňažného príspevku na kúpu pomôcky (mechanický a elektrický vozík)
- zaviedla sa možnosť poskytnúť peňažný príspevok na kúpu pomôcky, ktorou je druhý načúvací aparát a rozšírila sa možnosť kúpiť z tohto peňažného príspevku nielen vodiaceho, ale aj asistenčného psa a signálneho psa
- zaviedla sa možnosť poskytnutia peňažného príspevku na opravu pomôcky, aj v prípade výmeny opotrebovaných častí pomôcky.
- zaviedol sa nový peňažný príspevok na kúpu zdvíhacieho zariadenia
- rozšírila sa možnosť poskytovať peňažný príspevok na kúpu osobného motorového vozidla širšiemu kruhu fyzických osôb s ťažkým zdravotným postihnutím
- možno požiadať aj o peňažný príspevok a kompenzáciu zvýšených výdavkov
- rozšíril sa okruh poberateľov peňažného príspevku na opatrovanie, zvýšila sa ochrana príjmu
- zaviedla sa pravidelná valorizácia opakovaných peňažných príspevkov.

Nový zákon o sociálnych službách umožňuje:

- podporu sociálneho začlenenia občanov a uspokojovanie sociálnych potrieb ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii
- zavedenie nových druhov zariadení sociálnych služieb (napríklad: nocľahárni, domov na polceste, nízkoprahových centier)
- zariadení núdzového bývania a integračných centier, v ktorých sa poskytujú sociálne služby fyzickým osobám, ktoré nemajú zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb.
- Nízkoprahové centrum je denné centrum, v ktorom sa môžu bezdomovci zdržiavať aj počas dňa, čiže nielen v noci, ako je to v nocľahárni.
- V roku 2008 sa zvýšil počet útulkov na Slovensku na 72. Taktiež sa zvýšili aj kapacity v útulkoch (z tritisíc štyristo v roku 2005 to bolo zvýšenie kapacít na desať tisíc osôb v roku 2008).

Z prezentácie Viery Tomanovej,
MPSVR SR
(Verejný vypočutie, Národná rada SR,
v Bratislave, 20. apríl 2010)

Najlepšie eseje o rozvojovej pomoci

Dňa 8. marca 2010 sa uskutočnilo tiež slávnostné vyhlásenie výsledkov Súťaže o najlepšiu esej na tému slovenskej rozvojovej pomoci a spolupráce, učenej študentom stredných škôl. Hlavným cieľom súťaže bolo podporiť medzi študentmi a učiteľmi, ako aj odbornou verejnosťou, diskusiu o príčinách a následkoch globálnej chudoby, nerovnosti, zaostalosti a o zapojení sa Slovenska do rozvojovej spolupráce.

Vyhlásenie výsledkov súťaže sa konalo v Bratislave za účasti ocenených študentov, zástupcov MZV SR, UNDP BRC, Centra pre filantropiu a slovenských rozvojových organizácií. Hlavnou témou súťaže bola slovenská rozvojová pomoc a spolupráca v zahraničí. Študenti si mohli vybrať zo štyroch zadaných tém: **Prečo sa má aj Slovensko zapájať do poskytovania rozvojovej pomoci?, Bludný kruh chudoby, Keby som mal dostatok prostriedkov..., Neosobná pomoc vlády nemôže nikdy nahradiť pomocnú ruku suseda.**

Najpopulárnejšou témou sa stala téma **Bludný kruh chudoby**. V súťaži si ju vybralo až 36 súťažiacich. Výzva o súťaži bola poslaná na viac ako 930 stredných škôl. Z toho sa do súťaže zapojili žiaci z 57 stredných škôl.

Centrum pre filantropiu k 12. februáru tohto roku nazbieralo 80 súťažných esejí. Eseje hodnotila osemčlenná odborná komisia podľa zverejnených kritérií. Hodnotiaca komisia rozhodla v prvom kole výberu o 10-tich najlepších prácach, z ktorých na spoločnom stretnutí vybrala víťazov súťaže umiestnených na prvých troch miestach. Hodnotiaca komisia v zložení **Mgr. Martina Grochalová, eRko, predsedníčka akcie Dobrá novina, PhDr. Dušan Ondrušek, CSc., Partners for Democratic Change of Slovakia, riaditeľ, Ing. Nora Beňáková, OZ Človek v ohrození, riaditeľka festivalu Jeden svet, Mgr. Art. Monika Kompaníková, spisovateľka, Dr. Ing. Zuzana Letková, UNDP BRC, projektový manažér, Ing. Adriana Galbavá, PhD., Ministerstvo zahraničných vecí, PhDr. Darina Račková, stredoškolská učiteľka s profiláciou slovenský jazyk, MUDr. Juraj Mesík, Svetová banka**, rozhodla o udelení 3 cien pre najlepšie študentské práce. Prvú cenu, cestu do Bosny a Hercegoviny, v cene 2 254 eur, získal **Radovan Potočár** z Gymnázia Andrea Vrábla v Leviciach za esej s názvom **Bludný kruh chudoby**. Jeho esej prinášame v Humanite

(re)

Bludný kruh chudoby

V zatuchnutej kuchynke mám pred sebou štyroch ľudí, ale neviem sa prinútiť hľadieť dlhšie ani na jedného. Hneď oproti mne sedí žena v strednom veku, ktorej by človek len podľa tváre tipoval prinajmenšom šesťdesiat. Volá sa Marika, a pravdupovediac ju jedinú v tejto izbe poznám po mene. Na posteliach pritisnutých o stenu sú pod kopami perín zahrabané dve telička rodičov. Telička, ktoré s plienkami a najnutnejším oblečením väžia azda dvojnásobok svojej hmotnosti. Pri šporáku alebo ak mi odpustíte miestny dialekt - pri „šparhelte“ sedí biedne odetá osôbka, ktorej by človek nezveril ani úlohu sčasu - načas do šporáku hodiť polienko. Marikina sestra.

Kým sedím pri stole a čakám na Mariku a vajcia, ktoré mám od nej kúpiť, opatrne otáčam hlavou po miestnosti. Rodičia spia, sestra si zoškrabáva chrastu na lakti a hľadí na mňa tak uprene, až mám nepotlačiteľné nutkanie rozhliadnuť sa po všetkých únikových cestách. Našťastie ju odo mňa delí široký kredenc, ktorý je až s nepopísateľnou hustotou posiaty obalmi z liekov a mastičiek. Zvyšok interiéru dotvára pár otlčených stoličiek a vratký stolík, na ktorom mala gazdiná práve rozložené dve vajcia a vrecko múky. Celý výjav mi tlačí do očí slabučká žiarovka visiaca zo stropu.

Keď sa Marika aj s vajcami konečne vracia, mám chuť nechať jej trojnásobok ceny a konečne vypadnúť. Z nepochopiteľných príčin však mlčky stojím a čakám na výdaj. Potom beriem tašku, šeptom sa zdravím a z hlineného domčeka vybieham na zablatený dvor. Zhlboka dýcham. Pred očami mám stále ženu a tri, od nej plne závislé bytosti. Prší. Predieram sa pomedzi chlievy a dážď ma konečne prebúdzá k životu. Po líkach mi stekajú dve kvapky.

Môj zážitok z leta ma prvý raz prinútil rozmýšľať o tom, čo vlastne znamená chudoba. Sformulovať peknú a výstižnú sociologickú definíciu je zrejme nad moje sily. Ale, aby som pochopil, čím chudoba je, nemusel som sa naučiť žiadnu poučku. Veď napokon - odborný akademický jazyk môže podstatu chudoby vo svojich krkolomných definíciách celkom zadusiť.

Pri slove chudoba napadnú rôznym ľuďom rôzne veci. Nieкто sa

cíti chudobným, keď ako jediný z triedy nemá telefón s dotykovým displejom. Iný sa cíti chudobným, keď žije v tesnom panelákovom byte a všetci jeho známi v pekných rodinných domoch. A ďalší a ďalší sa cítia chudobnými iba preto, že vidia len to, čo ostatní majú a oni nie - vedome či nevedome sa porovnávajú. Ale azda väčšine ľudí pri tomto slovíčku napadne čosi iné: Afrika. Hlad. Vychudnuté detičky s nafúknutými bruchami. Unicef. To všetko na nás a naše svedomia kričí zo správ, obrázkov, filmov, zážitkov z ďalekých krajín. Z krajín, ktoré akoby chvíľami ani nepatrili do nášho sveta. Z krajín, do ktorých sem-tam pošleme charitatívnu korunku, aby sme si na okamih pohladkali chrastičky na svedomí. Koľkokrát si však prečítame správu o hladomore a hneď nato prevrátime list na stránku s krížovkou? Koľkokrát si pozrieme reportáž o epidémii AIDS a o chvíľu sa smežeme na zábavnom programe?

Nech je chudoba akokoľvek nemerateľný pojem a nech je naša ľudskosť, citlivosť, nazvime si to ako chceme, akokoľvek pokrivená, jedno je isté - chudoba je všade okolo nás. Nie, nemyslím tú chudobu, keď sa niekto cíti menejcenným za to, že si nemôže dovoliť značkové oblečenie či moderný televízor. Hovorím o tvrdej, bolestivo konkrétnej chudobe, ktorá nie je len škaredým údajom v štatistikách, ale predovšetkým životom obrovských mäs ľudí.

Sám som Európu nikdy neopustil. Nikdy som na vlastné oči nevidel život ľudí v najchudobnejších krajinách sveta, ale môj nedávny zážitok z prezentácie fotiek **Pavla Hiraxa Baričáka** vo mne predsa len čímsi pohlol. India. Krajina, do ktorej sa šesťnásťročný slovenský chlapec dostane len ťažko. Ja som však to šťastie mal a v Indii už takmer bol. A nepotreboval som na to veľa času ani kopu peňazí. Stačilo na chvíľu stíchnuť a počúvať o ceste do Indie od iného človeka. Po chvíli vo mne stíchl i tie najvzdialenejšie ozveny dávnejších zážitkov. Ľudia sa delia na kasty. Tí celkom hore majú všetko a tí celkom dole nič. Palove fotky, ktoré som videl, neboli vyumelkované pózy z fotografických štúdií. Boli to svedectvá - krátke výjavy zo sveta, ktorý existuje paralelne s našim. Dlhokánske zástupy ľudí kľáčiacich pri ceste na kuse kartónu. Tí bohatší vlastnia miesto toho

igelit. Lepšie vraj drží teplo. Staručký manželský pár na ulici Bombaju, ktorý okrem biednučkých handier na sebe a kúska ešte biednejšej handry pod sebou nevlastní nič viac. Po chvíli som z plátna musel sklopiť zrak.

A to bola ešte len India. Lenže ani Paľove fotky z Thajska, Etiópie či krajín Južnej Ameriky nezachytávajú blahobyť bohatých krajín. Odkedy poznám tieto fotky, odkedy som počul o príbehoch reálnych ľudí, ktorí majú ruky, nohy ako ja a za pár smiešnych centíkov pre svoje rodiny sú ochotní lopotiť celý deň, nedokážem svoje chápanie chudoby povýšenecky zviazať do niekoľkých viet. Prebúdza sa však vo mne spleť pichľavých otázok. Prečo sa niektorí ľudia rodia do blahobytu a iní, úplne rovnakí ľudia, do najotrasnejšej chudoby? Prečo niektorí ľudia vlastnia drahé autá, lietadlá, pozemky na mesiaci a iní, úplne rovnakí ľudia, musia umierať od hladu? Prečo? Som presvedčený, že je veľmi nesprávne, ba dokonca nebezpečné obviňovať za biedu všetkých chudobných každého na druhej strane - všetkých bohatých. Je vari hriechom keď poctivo pracujúci rodičia dávajú svojim deťom len to najlepšie? Je nesprávne, že deti bohatých majú pekné hračky a chodia do dobrých škôl? Bez naplnenia základných materiálnych potrieb človeka, ľudia nikdy nebudú schopní obhájiť svoje práva, svoju ľudskú dôstojnosť a jedinečnú hodnotu.

Slepá nenávisť voči bohatým trápenie chudobných nevyrieši. Ved' aj **B. Russell** povedal, že „prílišné nádeje sa rodia z prílišnej biedy.“ A mal pravdu. Fašizmus, komunizmus i ďalšie zverské režimy, ktoré sa opierali o chudobu más ľudí, jasne dokázali, že zlobou a závišťou sa nič nevyrieši. Pre krajšie a spravodlivejšie zajtrajšky sa musí stať malý zázrak - bohatí a chudobní, bieli a čierni, ľudia celého sveta sa musia naučiť milovať - vážiť si jeden druhého.

Ako však do krajín, kde ľudia hladujú, o moc v štáte bojujú ozbrojení rebeli a zahraničná pomoc viazne v rukách skorumpovaných vlád, priniesť iskričku nádeje? Ako hovoriť hladujúcim vznešené slová o zahraničnej spolupráci a medzinárodnom porozumení?

Ak máme ozajstný záujem riešiť chudobu vo svete, na chvíľu sa zastavme. Môžeme snáď pomôcť neznámym ľuďom v neznámych krajinách, keď sa nájdú zúfalo biedni ľudia i na Slovensku? V polovici plnenia miléniových cieľov pripúšťame chudobu, ktorá pošlapáva ľudskú dôstojnosť na mizerné minimum, i v najbohatších štátoch sveta. Rovno pod nosom.

V jeden večer, bolo to okolo Vianoc, sa od dvier nášho bytu ozvalo nečakané zaklopanie. „Kto je?“ spýtal sa otec a chvíľu čakal na odpoveď. „Sused,“ ozval sa neznámy hlas a odmlčal sa. „Zdola,“ ozvalo sa po chvíli. Na susedovi zdola by ešte nebolo nič nezvyčajné. Otec sa však na mňa zamračene pozrel a cítil som, že volačo neseďí. Bývali sme na prízemí.

Na okamih sme zarazene stáli a zízali na dvere. Potom otec odomkol, ale do bytu začal okamžite prenikať neznesiteľný pach. Cez škáročku vo dverách na mňa hľadel starší bradatý muž vo veľmi zanedbanom oblečení. Len čo ho zbadal i otec, privrel dvere ešte viac a spýtal sa ho, čo potrebuje. „Nemáte požičať zápalky?“ spýtal sa muž chraplavým hlasom, ideálnym na dabovanie hororov. Hneď na to mu otec zabuchol dvere a veľmi dôrazným hlasom opakoval: „Nemáme zápalky! A nič tam nezapaľujte! Nič tam nezapaľujte!“ Strašidelný chlap sa viac neozval.

Pokojný zimný večer sa v našej obývačke zmenil na živú debatu. Pod nami v tej chvíli sedel jeden, možno i viacerí bezdomovci, ktorí nepohrdli plesnivou pivnicou, do ktorej by sa mojím rodičom hnusilo čokoľvek odložiť. „Fuj,“ okomentovala mužov výzor mama, keď som jej ho opísal. Nech nám však bol akokoľvek hnusný a protivný, jedno bolo isté - nie všetci cez Vianoce pečú medovníčky. Jedni v kostole spievajú košaté heslá o láske a porozumení, druhí sa premrznutí túlia k pretučneným kontajnerom.

Keď sme sa dohodli, že niečo predsa len treba urobiť, hneď na ďalší deň ráno sme zišli do suterénu. S poriadnou dávkou obozretnosti dolu zostupovali traja chlapi, môj otec vpredu a ja som hopkal za nimi. Otvorili sme plechové dvere a okamžite sa do nej vovalilo svetlo bateriek. Bola prázdna. Teda, nie celkom. Okrem akéhosi kusa deky v rohu sa pozdĺž jednej steny ťahala skupina ľudských výkalov.

Čoskoro sa však „podnájomníci“ našej pivnice objavili znovu. On a ona. Obaja v zrelom veku. Z akýchsi nepochopiteľných príčin začali susedia práve do nášho bytu donášať rozličné kusy odevov a potrieb. Niektorí to poňali ako odvoz smetí a bez ostychu k nám ponosili potrhane ponožky či hrebeň s takmer úplne vylámanými zubami, no našli sa i takí, čo priniesli síce staršie, ale užitočné kusky - teplé pulóvre, čiapky aj nohavice.

Keď bola naša zbierka hotová, otec oboch ľudí naložil do auta a s mojím ujom ich zaviezli do neďalekého mesta s útlkom. Nie, nikomu sa nepodarilo zmeniť svet, ale z páríka chudáčikov žobrajúcich o haliere sa však stal pár muža a ženy so všetkou dôstojnosťou. A keď som raz videl toho špinavého, otrhaného muža v čistom oblečení stáť pred supermarketom s časopismi v ruke, bol som na dielko svojho otca pyšný.

Naša skúsenosť s bezdomovcami dokázala, že chudoba je problémom nás všetkých - či sa nás dotýka bytostne alebo trasie naším svedomím. Myšlienka **Huberta H. Humphrey**, že „neosobná pomoc vlády nemôže nikdy nahradiť osobnú pomoc suseda“ tu platila dokonale. Pomoc rozvojovému svetu je úžasne podobná - potrebná je každá pomocná ruka.

Roky neefektívnej medzinárodnej pomoci však v mnohých prípadoch dokázali, že zle premyslená a nesprávne cielená pomoc môže napáchať viac škôd ako úžitku. Dodávky našich potravín, potravín z najbohatších krajín sveta, oberajú o prácu miestnych roľníkov, rybárov... ľudí, na ktorých sa musí nanovo vybudovať spoločnosť chudobných krajín. Ak budeme i naďalej likvidovať domáci trh rozvojových štátov produktmi našich premrštene dotovaných farmárov, hladné krky celého sveta budú ešte veľmi dlho odkázané na našu pomoc. „Hlavné nie je dať ľuďom ryby, aby sa zasýtili, ale naučiť ich loviť ryby, aby sa dokázali zasýtiť sami“. Namiesto ton predraženého obilia nás bohatých, podporme africké farmy, budujme v Afrike školy, zapojme sa do Fair trade, ošetrujme a očkujme, len, prosím, dajme tým ľuďom šancu postaviť sa s našou podporou na svoje vlastné nohy.

Kolonizácia vedená najrozvinutejšími štátmi Zeme vyhnala tých najbiednejších z ich vlastného sveta. Prečo im bránime, aby vstúpili do toho nášho?

Radovan Potočár

Prílohu a snímky pripravila Margita Škrabáľková.

HUMANITA Plus – špecializovaná príloha pre zdravotne postihnutých a znevýhodnených ľudí. Vychádza ako súčasť časopisu dobrovoľníckeho sektora Slovenskej republiky HUMANITA. Vydáva Slovenská humanitná rada s podporou grantu MPSVaR SR. Registrácia pod č. MK SR 710/92, ISSN 1336-2208. Distribútor: Mediaprint-Kappa, Pressegrasso, a.s., Bratislava, expedícia Versus, a.s., Bratislava. Náklad 3 500 kusov. Objednávky prijíma redakcia. Nevyžiadané rukopisy a fotografie nevraciam. Uverejnené príspevky nehonorujeme. Šéfredaktorka PhDr. Margita Škrabáľková. Adresa redakcie: Párikova 18, 821 08 Bratislava 2, telefón: 02-5020 0520, fax: 02-5020 0522, e-mail: tlacove.shr@changenet.sk, web: www.shr.sk. Grafická úprava: PHOTODESIGN, s. r. o., Bratislava. SHR. Tlač: RAX, s. r. o., Bratislava. © SHR